

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online) tijdschriften van Boom uitgevers zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd. Alle artikelen die echter langer dan vijf jaar geleden zijn gepubliceerd, zijn vrij beschikbaar voor download en hergebruik. Toestemming van de uitgever is dan niet meer nodig.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Auteursrecht ten aanzien van tekst- en datamining en machinelearning is nadrukkelijk voorbehouden.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this article may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher. No part of this publication may be reproduced in the context of text and data mining for any other purpose which is not expressly permitted by law without permission of the publisher.

abonnementen@boom.nl
www.boom.nl

Het interpsychische

Bespreking van

Stefano Bolognini (2022). *Vital flows between the self and non-self — The interpsychic*.

Londen: Routledge. ISBN 9781032132976, 157 pp., £ 25,59

MARC HEBBRECHT

Stefano Bolognini, voormalig president van de IPA en een inspirerend auteur, geldt als het boegbeeld van de bloeiende Italiaanse psychoanalyse. Deze stroming onderscheidt zich door haar bijzondere aandacht voor de kwaliteit van de analytische relatie, het affectieve klimaat van de sessie, de nadruk op interactie en dialoog binnen het analytisch veld, en de relativering van de mutatieve duiding. Deze eigenheid is mede gevormd onder invloed van Ferenczi en Bion.

In het verleden besprak ik reeds meerdere publicaties van Bolognini (2004, 2010). Deze auteur weet steeds opnieuw diverse theoretische perspectieven samen te brengen in een helder en samenhangend betoog. Als pleitbezorger van het psychoanalytisch pluralisme profileert hij zich als een integratief denker die vernieuwing verzoent met traditie, vaak gelardeerd met een poëtische of humoristische noot.

In het onderhavige boek werkt hij de interpsychische dimensie verder uit aan de hand van zorgvuldig opgebouwde klinische casussen. Zoals ik eerder beschreef, verwijst dit concept naar een mentaal samenleven (*cohabitatio*), waarin het zelfgevoel versterkt wordt door het contact met de ander. Het interpsychische wortelt in de vroege moeder-babyrelatie, waar verbondenheid gepaard gaat met een levendige afstemming.

Deze dimensie ontstaat via een verhoogde permeabiliteit tussen twee psyches, waardoor complexe empathie mogelijk wordt — een proces dat rust op communicatieve projectieve identificaties. Bolognini is een autoriteit op het vlak van psychoanalytische empathie, waarover hij eerder een uitmuntende monografie schreef. Hij stelt dat empathie geen methode of houding is, maar het resultaat van een proces. Wordt empathie doelbewust nagestreefd, dan ondermijnt dit de analytische neutraliteit, met het risico dat authenticiteit en spontane evolutie verloren gaan.

Het boek *Vital flows between the self and non-self* bundelt eerder gepubliceerde artikelen uit vooraanstaande internationale psychoanalytische tijdschriften. Hoofdstuk 5 had logischerwijs eerder in het boek kunnen staan, aangezien daar het concept van het interpsychische wordt afgegrensd ten opzichte van het intersubjectieve, interpersoonlijke en transpsychische.

Bolognini illustreert het interpsychische treffend als een ontmoeting tussen twee onbekenden op een autobus die kortstondig een gesprekje voeren. Ze delen tijdelijk een interpsychische zone, zonder dat er sprake is van een volwaardige interpersoonlijke relatie. Vervolgens vergelijkt hij dit met een cineastische <dolly>: de persoon is vrij om naar de ander toe te bewegen of zich terug te trekken — niet altijd bewust, maar wel op natuurlijke wijze. Wordt de interactie echter gewelddadig of intrusief, dan spreekt hij van het *transpsychische*: het zelf wordt dan overweldigd door een traumatiserend niet-zelf. Bolognini is geen analyticus die zich almachtig opstelt. Integendeel: hij verdraagt het eigen niet-weten zonder schaamte en betreft de patiënt expliciet in het analytische werk. Op die manier kan volgens hem een <goede fusionaliteit> ontstaan. Het samen-zijn,

samen-denken en samen-voelen met de ander stelt het subject in staat om interne hulpmiddelen te ontwikkelen waarmee leegte en eenzaamheid draaglijker worden. In de hoofdstukken over intuïtie en intimiteit benadrukt Bolognini het belang van een gemeenschappelijke associatieve context. Daarin wordt nagedacht over de voorbewuste en onbewuste passages tussen patiënt en analyticus. Hij spreekt over fusie, primaire identificatie en de heropbouw van een functioneel <wij>. In hoofdstuk 6 pleit hij voor een herwaardering van minimale interventies — zoals verduidelijkingsvragen, universaliseren, hummen, herhalen of parafraseren —, die vaak meer effect sorteren dan de zeldzame mutatieve interpretatie die in de literatuur op een voetstuk werd geplaatst. Bolognini gebruikt prachtige metaforen die beklijven, vergelijkbaar met het werk van Christopher Bollas. In het hoofdstuk over psychoanalyse en psychose vergelijkt hij bijvoorbeeld de neurotische patiënt met een reiziger die zijn psychisch kapitaal zorgvuldig in zijn handbagage meedraagt, terwijl de psychotische patiënt zonder bagage reist. Voor deze laatste lijkt het lichter, maar hij betaalt een hoge prijs: een verarmd innerlijk leven en een onvermogen tot diepe relaties. Hij waarschuwt ook voor de valkuil waarbij psychoanalytici zich te sterk identificeren met één geliefde auteur of stroming, wat ten koste gaat van hun eigen authentieke denken. We zouden beter, net als met de Guatemalteekse poppetjes (p. 21), in gesprek gaan met meerdere innerlijke objecten (onze eigen analytici, opleiders, supervisors, collega's, theoretische modellen, vrienden, ouderfiguren ...) zonder door één ervan gekoloniseerd te worden. Een boeiend onderdeel van zijn betoog betreft de placentaire functie van de analyticus. Sommige patiënten zijn niet in staat

iets te ontvangen. <Voeding> moet dan plaatsvinden via de bestendige aanwezigheid van het analytisch object: een stabiele setting, gedeelde aanwezigheid, samen ademen, hoogstens een hummen — een concaaf functioneren dat laat voelen: *ik ben hier*. Voor Bolognini is een natuurlijke verhouding tussen analyticus en patiënt essentieel. De nadruk ligt niet op afstandelijk theoretiseren, wel op samen voelen, verbeelden en denken. Hij heeft daarbij oog voor de continuïteit tussen het heden van de sessie, de herhaling van vroegere objectrelaties, en de toekomst waarin deze patronen zich kunnen herhalen. Hij biedt een verfijnde visie op herhaling (hoofdstuk 9, <Ubique et semper>):

- pathologische herhaling <vlakt de tijd af>;
- pathologische terugkeer ritmiseert de tijd;
- in herontdekking/herinnering worden afstand, verlies en afwezigheid gerespecteerd.

Dit boek is origineel, beeldrijk en conceptueel vernieuwend, bijvoorbeeld met het begrip *analytische consubstantialiteit*. Bolognini overtuigt me van het belang van lichte, warme, oppervlakkige communicatie binnen de analytische setting. Zijn functioneren doet denken aan de arcades in Italiaanse steden: een tussenruimte, beschut tegen zon of regen, niet echt binnen en niet echt buiten, maar een plek waar betekenisvolle ontmoetingen kunnen plaatsvinden — open, vrij en levendig.

Literatuur

- BOLOGNINI, S. (2004). *Psychoanalytic empathy*. Londen: Free Association Books.
- BOLOGNINI, S. (2010). *Secret passages — The theory and technique of interpsychic relations*. Londen/New York: Routledge.

<https://doi.org/10.5553/PA/259027332026032001012>